

UDK 371.21

Primljeno: 10. 11. 2019.

Stručni rad
Professional paper

Filduza Prušević Sadović

NASTAVNIK KAO INOVATOR NASTAVNOG PROCESA

Savremeno društvo u svim segmentima ljudskog delovanja zahteva neprekidno inoviranje, promene, usavršavanje. Inoviranje nastavnog procesa jeste tema koja ne prestaje da zaokuplja pažnju nastavnika i teoretičara nastave. Inovacije i moderno obrazovanje moraju početi sa nastavnicima. Koristeći reči i primere, nastavnici mogu učiti svoje učenike da svaki od njih može izgraditi svoje znanje i preuzeti odgovornost za svoj život. Da bi se to postiglo, nastavnicima se mora dati prostor za identifikaciju pedagoških potreba, stvaranje novih praksi, merenje rezultata i donošenje vlastitih odluka. U radu su sagledani problemi sa kojima se susrećemo u nastavi praksi, a tiču se nedovoljne iskorišćenosti nastavničkih kapaciteta u procesima inoviranja nastave i učenja, kao i predlozi mogućih postupaka kojima bi se oni prevazišli. Takođe, naglašava se nezaobilazna uloga nastavnika u svim segmentima inoviranja nastavne prakse.

Ključne reči: nastavnik; učenik; inovacije; nastava

UVOD

U radovima pedagoga i didaktičara na našem području, postoji više definicija inovacija u nastavi i obrazovanju. U *Pedagoškoj enciklopediji 1* (1989: 271) inovacije u vaspitanju i obrazovanju se određuju kao „svrsishodan napor za kompleksnim usavršavanjem vaspitno-obrazovnog procesa, unošenje novih elemenata sa stanovišta ciljeva, sadržaja, metoda, oblika i vaspitno-obrazovnih tehnika”. Savet za kulturnu

saradnju Saveta Evrope u projektu *Inovacije u osnovnom obrazovanju* (1988) pod inovacijama smatra prilagođavanje školskog sistema celini zahteva kojima je poreklo kako u društvenoj evoluciji tako i u povećavanju naših znanja o području poznavanja deteta. Franković (1988) navodi da je inovacija namerna promena ili skup promena u ciljevima, ili u sadržajima, ili u organizacionoj strukturi, ili u metodama, tehnikama i nastavnim materijalima, ili u svemu onome što se unosi ili je uneto, u sistem i u praksu obrazovanja da bi se taj rad poboljšao i unapredio. Promena mora biti novost u postojećoj situaciji, ali ne mora biti posve nova (Stevanović 2004). Vilotijević i Mandić (2016) ističu da su nastavne inovacije progresivne, razvojne, naučno utemeljene promene u didaktičko-metodičkoj organizaciji nastave koje se, kao relativno nove, pojavljuju u nastavnom procesu.

Bez obzira na manje ili veće razlike u navedenim definicijama, zajednički stav je da su inovacije činilac daljeg razvoja obrazovanja, faktor podizanja kvaliteta, indikator progresna (Vlahović 1996).

INOVACIJE U NASTAVI

Iako se nastavnici često označavaju kao oni koji koče inoviranje nastavnog procesa, u praksi je dokazano da inovacija ne može postojati bez nastavnika. Nastavnici predstavljaju osovinu efektivne nastave i efikasnog učenja, što jeste primarni cilj nastavnog procesa. Nastavnici su oni koji moraju pronaći rešenje za sve izazove na koje nailaze u učionici i u ponašanju učenika. Heuristički karakter inovacije u nastavi proizlazi iz činjenice da ona uvek podrazumeva smišljanje originalne, organizovane i specifične strategije za promene u nastavi ili pojedinim dijelovima nastavnog procesa, a za koje se smatra da će biti efikasnije od onoga što se prethodno činilo u izvođenju nastave i ostvarivanju njenih vaspitno-obrazovnih zadataka (Omerović 2016: 99).

Često, administratori, akademici i kreatori politike imaju ograničen pogled na ulogu koju nastavnici mogu imati u reformi obrazovanja. Oni pretpostavljaju da nastavnici „... rade u školi u kojoj su aktivnosti rutinske i jednostavne; nastavnici su samo realizatori programa i planova; realizuju lekcije na osnovu šablona, bez razvijanja sopstvenih planova lekcija; nastavnici se mogu smatrati samo još jednim faktorom ili resursom u obrazovnom razvoju ili planovima reformi; nastavnici ne smeju sami uvoditi nove predmete i metode u učionicu; nastavnici su pasivni subjekti, kojima jednostavno treba dati uputstva o tome kako i šta bi trebali podučavati, bez

veće rasprave ili ispitivanja sa njihove strane; verni su kursu koji su postavile usvojene politike i teorije razvijene u ministarstvima obrazovanja, univerzitetima i istraživačkim centrima” (Alvarado i La Voy 2006: 122).

Ovakve stavove dele mnogi menadžeri, administratori, pa čak i direktori škola (Vilotijević i Mandić 2016; Nedeljković 2010; Stevanović 2004; Prušević Sadović 2014), i time obezvređuju nastavničke uloge izvan učionice i ne uzimaju u obzir njihovu sposobnost da doprinesu kao profesionalci u obrazovanju i formulisanju obrazovne politike. Kao rezultat toga, inovacije testirane od strane nastavnika često „umiru s njima”, jer najčešće niko ne uči iz njihovih iskustava. Pored toga, takva perspektiva zaboravlja, da bi obrazovanje bilo delotvorno, ono mora početi sa aktivnim nastavnicima. Nastavnici su inovatori, a ne samo instrumenti za implementaciju inovacija. Da bi mogli preuzeti odgovornost za kvalitet i efikasnost nastave, nastavnici takođe moraju imati kapacitet, sredstva i stav, kao neophodne pretpostavke za uspešno inoviranje nastavnog procesa. Kroz nastavne programe i planove opisano je šta treba raditi i kako raditi, međutim programi i planovi ne mogu sami da budu realizovani. Da bi bilo kakva promena uticala na kvalitet nastave u učionici, postojano, entuzijastično učešće nastavnika je neoizostavno. Oni su jedini koji su u svakodnevnom kontaktu sa učenicima mogu prepoznati različitost među njima i prilagoditi im nastavu, a nastavni program specifičnim potrebama lokaliteta. Nastavnik inovira, radi nove stvari koje bolje funkcionišu ili prilagođava postojeće metode, oblike i sredstva novim problemima. Ali šta inovacija znači za nastavnike? Mogućnosti za inovacije su beskrajne i mogu se pojaviti u mnogim dimenzijama rada nastavnika.

U literaturi možemo naići na veliki broj klasifikacija inovacija u nastavi. Mandić (1972) daje opširnu klasifikaciju u kojoj su inovacije podeljene na: promene u cilju vaspitanja, promene u funkciji školskog sistema, promene u sadržajima nastavnog rada, promene u funkcionisanju nastavnika, promene u sredstvima rada, promene u organizaciji, realizaciji i evaluaciji nastave. Poljski didaktičar Okonj sve inovacije svrstava u pet kategorija (Vilotijević 1999): 1) strukturne, koje se odnose na reforme u sistemu obrazovanja i vaspitanja; 2) programske, koje proizilaze iz strukturnih ili ih prate; 3) methodske, koje se odnose na stvaralački rad i inicijative nastavnika, odnosno na različite oblike i mogućnosti primene individualnog, individualizovanog i grupnog rada; 4) organizacione, koje se oslanjaju na methodske, jer primene svih metoda prolaze kroz organizaciju mada ima i samo onih koje su organizacijske prirode; 5) systemske, koje se odnose na sistem vaspitanja i obrazovanja (ne samo na programe i metode) i temeljno ga rekonstruišu.

Prema Vilotijeviću (1999) sve klasifikacije inovacija u nastavi se mogu podeliti u dve grupe. Prvu grupu čine inovacije u sistemu vaspitanja i obrazovanja koje on naziva reformskim, dok drugu grupu čine inovacije u organizaciji vaspitno-obrazovnog rada u školi i njenoj prostorno-tehnološkoj osnovi, koje naziva didaktičko-metodskim inovacijama.

Dok na reformske promene u obrazovno-vaspitnom procesu u najvećoj meri uticaj imaju aktuelna državna politika i politička elita, na drugu kategoriju inovacija didaktičko-metodsku, direkatan uticaj mogu imati i treba da imaju nastavnici, stručne službe i uprava škole. U ovu grupu inovacija spadaju (Vilotijević 1999: 303):

1. Inovacije u pripremi vaspitno-obrazovnog rada koje obuhvataju: operacionalizaciju ciljeva na zadatke (razna tehnološka rešenja), programiranje rada škole, planiranje i pripremanje vaspitno-obrazovnog rada (nastave, slobodnog vremena, dodatne, dopunske nastave i sl.), planiranje nastavnog časa i slično.
2. Organizacijske inovacije koje obuhvataju organizaciju časa, primenu pojedinih oblika nastave, vrste nastave, metode, etape organizacije nastave, raspored odvijanja nastave i drugih vidova rada.
3. Didaktičko-medijske inovacije koje se odnose na primenu auditivnih i audio-vizuelnih didaktičkih medija, primenu obrazovnog računarskog softvra, korišćenje računarskih baza podataka (internet, elektronske enciklopedije i sl.).
4. Evaluacijsko-dokimološke inovacije koje se odnose se na praćenje i vrednovanje rada učenika, praćenje i vrednovanje svih vidova rada škole. Primena tehničkih sredstava u evaluaciji rada podrazumeva kompleksno praćenje uspeha, primenu evidentnih lista, skala procene, petominutnih i drugih testova u ocenjivanju znanja i drugih vrednosti kod učenika.

Postavlja se pitanje šta sve utiče na sposobnost i koje kvalifikacije su neophodne da bi nastavnik mogao da bude inovator nastavnog procesa. Zašto su neki nastavnici inovativni i pokušavaju da promene stvari u praksi, a drugi to nisu? Koji uslovi dovode do inovacija u učionici i školi? „Pojam inovacije donekle je sličan pojmu kreativnosti, no ne i istovjetan. Uspješnost inovacije i uopće realizacija kreativne ideje ovise o sredstvima u području istraživanja, vještinama inovacijskog menadžmenta i motivaciji, kako pojedinca tako i tima ljudi koji zajedno surađuju“ (prema Srića, Delalić 2019: 388.). Osim odabira visokokreativnih pojedinaca kao nastavnika, drugi aspekti takođe utiču na mogućnosti za inovacije u učionici i školi:

- u kojoj meri su nastavnici osnaženi: autonomija nastavnika, autoritet i odgovornost
- u kojoj meri su nastavnici kvalifikovani: resursi, kapaciteti i podrška koju imaju
- institucionalne karakteristike obrazovnog sistema koje omogućavaju ili podstiču kreativnost i inovativnost.

U praksi je moguće prepoznati više faktora koji utiču na osnaživanje nastavnika za osmišljavanje, realizaciju i evaluaciju inovacija koje uvode u praksu (Alvarado i La Voy 2006):

- Samopouzdanje. Ovaj faktor je temelj inovacije, a ogleda se u tome što nastavnici imaju poverenja u sebe. Direktori škola i nastavnici koji vrše promene veruju u sebe i legitimnost onoga što rade, oni su motivisani i imaju sposobnost da naprave pozitivne promene u svom okruženju.
- „Siguran prostor” za eksperimentisanje. Raditi nove stvari ili raditi stvari drugačije uključuje rizik od grešaka. Da bi ljudi bili spremni na inovacije, škole i obrazovni sektor moraju pružiti zadovoljavajuće okruženje za eksperimentisanje koje ohrabruje ovu vrstu preuzimanja rizika, bez straha od kazne. Međutim, to ne opravdava nemar ili ustrajnost prevladavajućih nedostataka.
- Okruženje pogodno za dobru komunikaciju sa direktorima, drugim nastavnicima i roditeljima. Inovacija nije proces izolovane kreativnosti, već ishod interakcije među ljudima. Da bi nastavnici i direktori mogli da formiraju inovativne zajednice, oni moraju imati sposobnost da komuniciraju u okruženju koje olakšava pozitivnu i slobodnu komunikaciju. Isto tako, dobra komunikacija s roditeljima olakšava nastavnicima i direktorima uvođenje inovacija koje ih uključuju u učenje njihove dece.
- Diskreciono korišćenje vremena. Neke od inovacija koje imaju najznačajniji uticaj na učenje maksimiziraju raspoloživo vreme za pedagoške procese i vreme u školi. Nastavnici i direktori koji zaista upravljaju vremenom koje im je na raspolaganju, mogu ga rasporediti na način koji je efikasniji s obzirom na potrebe i uslove njihove škole, njihove zajednice i njihove dece.
- Kontrola resursa. Imati kontrolu i moć odlučivanja o dodeli drugih resursa obrazovnih objekata, finansiranje pedagoških aktivnosti i druge stvari koje direktno utiču na nastavu u učionici i školi – takođe doprinosi širenju stvarne moći nastavnika i direktora i na taj način se povećava verovatnoću da će

uvesti inovacije u školi i učionici, pod uslovom da su praćene odgovarajućom institucionalnom odgovornošću.

- Pedagoške i tematske kompetencije. Kada nastavnici razumeju teoriju i praksu koje stoje iza učenja, bolje razumeju razloge uspeha i neuspeha, te postaju sposobni naglasiti prvo i prevladati drugo kroz efikasne inicijative. Isto tako, kada ovladaju predmetom koji predaju, oni će imati više samopouzdanja u istraživanju boljih načina da ga podučavaju.
- Informacije o pedagoškim praksama. Potpuna i trenutna inicijalna edukacija nastavnika, teorija i praksa, stalno vode ka novom razvoju u oblasti obrazovanja. Oni nastavnici koji imaju pristup informacijama o novim pedagoškim praksama i njihovim aplikacijama u učionici kroz čitanje, stručno usavršavanje i kontakt sa drugim nastavnicima će imati više inovativnih izbora u učionici.
- Povratne informacije o nastavi. Inovacija znači tražiti originalne načine rešavanja novih ili nerešenih problema. U onoj meri u kojoj su nastavnici svesni kvaliteta rezultata koje dobijaju od svog podučavanja, oni mogu tražiti načine da naglase praksu koja daje dobre rezultate i menjaju onu koja to ne postiže. Primanjem povratnih informacija od svojih učenika, drugih nastavnika, direktora i roditelja jačaju ovaj kapacitet. Slično tome, uspostavljena kultura samoučenja, zasnovana na svesti da su nastavnici istinski edukatori, a ne samo oni koji realizuju nastavni plan i program, podstaknuće korišćenje povratnih informacija.
- Metode i rezultati merenja. Povratne informacije su delotvornije kada su pouzdane metode procene i ispitivanja koje pružaju relevantne rezultate. Obrazovni monitoring i evaluacija je korisna ako doprinosi nastavnicima da dobiju podatke o procesima i rezultatima njihovog poučavanja na način koji im pomaže da ga poboljšaju. Međutim, testiranje koje ocenjuje zadržavanje činjenica, ali ne i razvoj relevantnih kompetencija, često završava kao prepreka inovacijama.
- Analitičke veštine i kreativno razmišljanje. Da bi nastavnici mogli kreativno inovirati i razviti svoje znanje i nastavu, trebaju razviti veštine kritičkog i konstruktivnog mišljenja.

„Priroda inovativnog rada takva je da on sam po sebi podrazumeva visok stepen samostalnosti, aktivnosti i kreativnosti nastavnika. [...] Što je više propisanih zahteva kojima se reguliše pedagoški rad, to su manje mogućnosti za slobodno i kreativno

ispoljavanje nastavnika i za nove pristupe organizacije pedagoškog rada i obrnuto. Inovativni rad će uvek zahtevati adekvatnu dozu autonomije nastavnika” (Vlahović 2012: 188).

Iz svega prethodno rečenog možemo doći do tri elementa od kojih zavisi poboljšanje uloge nastavnika kao inovatora a to su:

- osnaživanje nastavnika kroz razvijanje kreativnosti, davanje više autonomije u radu i podsticanje na osmišljavanje, realizaciju i evaluaciju unetih promena
- kvalifikacije nastavnika kroz različite sadržaje osnovnih, master i doktorskih studija, kao i celoživotnog, permanentnog obrazovanja, razmene ideja i inoformacija
- jačanje institucionalnog okvira u kome nastavnici rade, kroz podršku direktora, stručnih službi, uže i šire društvene zajednice.

Međutim, inovacije u nastavi moraju biti svesne i planirane promene u cilju postizanja većeg kvaliteta i rezultata rada. Nastavnicima je neophodna podrška za realizaciju kreativnih, novih ideja kao i stvaranje „sigurnog prostora” za testiranje inovacija, što će osigurati osnaživanje nastavnika. U isto vreme svaki nastavnik mora preuzeti odgovornost za sopstveni rad, za uspeh ili eventualni neuspeh promena koje uvodi u nastavni proces. Sadržaji programa usavršavanja nastavnika se u najvećoj meri odnose na inovacije u nekom segmentu nastavnog procesa. Najčešće se ovi programi usavršavanja nastavnika odnose na primenu i efekte inovativnih modela nastave, kao i korišćenje savremenih nastavnih sredstava i njihovih mogućnosti u postizanju boljih efekata u nastavi. Uspešnost ovih programa se upravo ogleda u tome u kojoj meri su osigurali da će se teorija primeniti u praksi kroz praćenje i promišljanje i samim tim uviđanje nedostataka teorije. Na taj način nastavnicima je omogućeno da kontinuirano uče iz vlastite prakse i iskustva kolega. Ovo postaje vitalna veština svakog profesionalca, nastavnika praktičara, naročito u učionici gde se susreću sa novim izazovima svakoga dana. Za nastavnike se često kaže da „kada prestane da uči, prestane da bude nastavnik“. Nastava zahteva od nastavnika kontinuirano praćenje inovacija, promena u nastavi i društvenim okolnostima, nove izvore znanja, razmenu iskustava i slično. Škole u saradnji sa školskim upravama i ministarstvima često organizuju seminare ili konferencije na kojima nastavnici mogu da nauče nešto novo ili usavrše već stečeno znanje. Međutim, nastavnici su u prilici da određene kurseve ili seminare pohađaju prema sopstvenim interesovanjima, da se usavršavaju u određenim poljima koja ih interesuju i obogaćuju sopstveno znanje. Nažalost, programi usavršavanja i profesionalnog razvoja nastavnika često zanemaruju potrebu

za promišljanjem i aktivnim učešćem nastavnika. Omerović (2014: 126) ističe da prilikom pretvaranja didaktičko-metodičke teorije u nastavnu praksu, u prvi plan dolazi aktivno i interaktivno učenje, što zahteva veću misaonu aktivnost i rad u radioničkoj aktivnosti.

Neki od postupaka koji se preporučuju nastavnicima kako bi inovirali nastavni proces i time ga učinili efikasnijim su sledeći (Prušević Sadović 2018):

- Uključivanje igre u proces nastave, kao i vizuelene vežbe. Na ovaj način se pobuđuje interesovanje i angažovanje učenika. Takođe, ovakvim načinom rada podstičemo učeničku kreativnost i lične doprinose nastavi.
- Korišćenje audio-vizuelnih materijala kako bi se dopunili sadržaji štampanih udžbenika. Možemo koristiti filmove, slike, grafikone ili druge alate koji nam mogu pomoći učenicima da bolje, kroz slikovite prikaze, razumeju suštinu nastavnog sadržaja. Koristeći se ovim sredstvima nastavnik, takođe, učenike uči kako da slušaju i šta da gledaju, odnosno usmerava njihovu pažnju na bitne u odnosu na manje bitne delove sadržaja.
- Povezivanje sadržaja učenja sa realnim životnim problemima što nastavu čini razumljivijom i lakšom za usvajanje. Takođe, na ovaj način utičemo na interesovanje učenika i njihovu aktivnost jer se lakše povezuju sa poznatim situacijama.
- „Oluja mozgova” ili *brainstorming* je jedan od postupaka koje nastavnici mogu često koristiti u toku nastave, a dobar je način podsticanja učenika da razmišljaju o temi učenja. Ovim se daje sloboda učenicima da iznesu svoje misli jer nisu ograničeni strahom od greške.
- Nastava van učionice može dati izvanredne rezultate i pozitivne efekte na učenje. Kada je u mogućnosti i kada proceni da nastavni sadržaj koji obrađuje može bolje da objasni u prostoru koji nije učionica, nastavnik učenike treba da izvede van. Ovim se postiže efekat osveženja u odnosu na svakodnevni rad i učenici lakše i dugotrajnije pamte nastavne sadržaje.
- Metod igranja uloga je takođe jedan od načina da se sadržaj učenja na inovativan način približi učenicima. Učenici preuzimajući uloge likova iz književnih dela, istorijskih događaja ili slično, dobijaju priliku da „iz tuđih cipela” vide događaj o kome se govori.
- U nižim razredima se često koriste priče u slikama kako bi se nastavni sadržaj približio učenicima. Na ovaj način učenici razvijaju maštu, vežbaju i bogate verbalne sposobnosti.

- Priroda deteta nije u skladu sa zahtevima škole koji se odnose na višesatni boravak u zatvorenom prostoru i u sedećem položaju. Ovaj nedostatak tradicionalne škole, koji se uz sve napore teško može prevazići i u savremenoj nastavi, može se ublažiti uređenjem učioničkog prostora na način da bude stimulativan, prijatan za boravak u njemu i da podstiče učeničku maštu i proces učenja.
- Inovativan nastavnik je onaj koji se suprotstavlja sopstvenoj zoni udobnosti i spreman je da isproba nove ideje, bez obzira na to da li je on njihov kreator ili dolaze od kolega ili samih učenika.
- Iz prethodnog se nameće da saradnja sa kolegama umnogome može doprineti nastavniku da inovativno deluje u svom odeljenju ali i na nivou svog razrednog veća, pa i cele škole. Svako od kolega na osnovu sopstvenog iskustva može doprineti inoviranju rada i boljim efektima poučavanja i učenja.

Napredovanje od zastarelog “prenosa” znanja do modela “21. veka” mora obuhvatiti ceo obrazovni sistem. Kako se obrazovne svrhe menjaju, moraju se promeniti i okviri kurikuluma, metoda obrazovanja i procene. Promene zahtevaju povećanje kapaciteta nastavnika i administratora i utiču na mnoge aspekte ljudskih resursa, uključujući obuku nastavnika, profesionalni razvoj, mobilnost u karijeri i kulturni položaj nastavničke profesije. Iako je postignut napredak u pripremi učenika za 21. vek, preostali rad će od nastavnika, administratora i kreatora politike zahtevati upravo veštine koje smatramo neophodnim za učenike, kao i političku volju da se osigura da edukatori koji su direktno uključeni u prelazak na model 21. veka imaju vremena, podršku i resurse koji su im potrebni.

ZAKLJUČAK

Spremnost za inoviranje nastavnog procesa podrazumeva spremnost da se greši, spremnost za neuspeh, fokusiranje na neizvesne rezultate, a ne na standardizovane mere. Inoviranjem se na neki način pokazuje hrabrost pojedinca da sa sigurne, utabane staze, skrene tražeći prečice, suprotstavljajući se već uspostavljenom sistemu. Međutim, nagrada za ovu hrabrost ogleđa se u buđenju kreativnosti i radoznalosti učenika, spremnosti za učenje kroz zanimljive metode i postupke, i buđenje ambicija učenika da tragaju za novim resursima i načinima saznavanja sveta u kome žive.

LITERATURA:

1. Alvarado, Felix, Diane La Voy (2006), *Teachers: Powerful Innovators*, Academy for Educational Development, Washington DC
2. Delalić, Vanesa (2019), "Kreativnost u nastavi Moje okoline", *Društvene i humanističke studije*, 2(8), str. 387-408.
3. Franković, Dragutin (1988), *Budućnost i promjene u obrazovanju i odgoju*, Inovacije u nastavi, Kruševac
4. Grupa autora (1989), *Pedagoška enciklopedija 1*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd:
5. Mandić, Petar (1972), *Inovacije u nastavi i njihov pedagoški smisao*, Zavod za izdavanje udžbenika, Beograd
6. Nedeljković, Milan (2010), *Društvo u promenama i obrazovanje*, Eduka, Beograd
7. Omerović, Muhamed (2014), *Vrednovanje pedagoškog rada u školi - susret s metodičkom praksom*, Off Set, Tuzla
8. Omerović, Muhamed (2016), *Metodika nastavnog rada*, Off Set, Tuzla
9. Projekat Saveta Evropskog veća za kulturnu saradnju (1988), *Inovacije u osnovnom obrazovanju*, Strazburg
10. Prušević Sadović, Filduza (2014), *Savremena nastavna tehnologija učenja i poučavanja*, Učiteljski fakultet u Beogradu, Beograd
11. Prušević Sadović, Filduza (2018), *Futurološki pristup nastavi*, Narodna biblioteka „Dositej Obradović“, Novi Pazar
12. Stevanović, Marko (2004), *Škola po mjeri učenika*, Tonimir, Varaždinske Toplice
13. Vilotijević, Mladen (1999), *Didaktika*, Učiteljski fakultet u Beogradu, Beograd
14. Vilotijević, Mladen, Danimir Mandić (2016), *Upravljanje razvojnim promenama u vaspitno-obrazovnim ustanovama*, Učiteljski fakultet u Beogradu, Beograd
15. Vlahović, Boško (1996), *Upravljanje inovacijama u obrazovanju*, CURO, Beograd
16. Vlahović, Boško (2012), *Obrazovanje u društvu umrežene kulture*, Srpska akademija obrazovanja, Beograd

THE TEACHER AS THE INNOVATOR OF THE TEACHING PROCESS

Summary:

Contemporary society in all segments of human action requires continuous innovation, change, refinement. Teaching process innovation is a topic that continues to attract the attention of teachers and teaching theorists. Innovation and modern education must start with teachers. Using words and examples, teachers can teach their students that they can each build their knowledge and take responsibility for their lives. To achieve this, teachers must be given space to identify pedagogical needs, create new practices, measure results, and make their own decisions. The paper looks at the problems faced in teaching practice, which addresses the underutilization of teaching capacities in the processes of innovation of teaching and learning, as well as proposes possible actions to overcome them. It also emphasizes the indispensable role of teachers in all segments of teaching practice innovation.

Keywords: teacher; student; innovation; teaching

Adresa autora

Author's address

Filduza Prušević Sadović

Učiteljski fakultet u Beogradu

filduza@yahoo.com

